

JUDISK

K R Ö N I K A

Hudnära
med
det judiska
– Bianca Meyer
söker sin flock

IDÉEN OM ETT FÖRINTELSEMUSEUM VÄCKER KÄNSLOR. OMSKÄRELSE VÄCKER OCKSÅ KÄNSLOR. TALMUD VÄCKER FRÅGOR OCH HUR SÄGER MAN QUIDDITCH PÅ JIDDISCH?

1

2020

ÅRGÅNG 88 • APRIL 2020
NISAN 5780 • PRIS 110 KR

FOTO

Ljus åt nationerna

Ashalim heter det nya solkraftverket i Negev-öknen i Israel. Här finns världens högsta sol-energitorn, på 260 meter.

Kraftverket producerar 320 GW-timmar per år och kan driva 120 000 hushåll. Soltornet använder smält salt för att anläggningen ska fungera i

upp till 4,5 timmar efter solnedgången.

Med solkraftverket hoppas Israel kunna minska beroendet av utländska energikällor. Man hoppas också minska föroreningar och stimulera lokal teknik och vetenskap.

FOTO: MEGALIM SOLAR POWER, ALBATROSS AERIAL PHOTOGRAPHY

Sverige har tappat sin historia, låt oss inte tappa vår

Det är en ynnest att få komma tillbaka till en yrkesroll och en plattform med sådan brännande relevans för vår tid. När samhället polariseras och gränserna för det civiliserade samtalet förskjuts ska *Judisk Krönika* fortsätta hålla flera tankar i huvudet samtidigt.

Snart samlas judar världen över för att fira pesach, en av de mest tongivande högtiderna inom den judiska idétraditionen. Själva högtiden består av mycket mat, såklart (!) men också av Uttåget ur Egypten – berättelsen om hur vi judar var främlingar i ett främmande land och vandrade genom öknen till frihet.

Sederkvällens dramaturgi uppmuntrar oss att på djupet föreställa oss de förtryckta och förslavade. Mer än så: under sederkvällen *är vi* flyktingen; den hungriga; den utsatta. Pesach uppmanar oss att hålla flera tankar i huvudet samtidigt: vi firar att vi är fria från förtrycket samtidigt som vi inte är fria. Fria och ofria? Hur går det ihop?

I boken *Exodus And Revolution* från 1985, förklarar filosofiprofessorn, Michael Walzer, att vår värdighet är sammankopplad med *deras* – de utnyttjade; de papperslösa; de som sover på filter under bar himmel i bitande kyla. Deras värdighet är förbunden med vår och ingen är fri förrän alla är fria.

Varje år, i generationer, har judar fört vidare pesach-berättelsen. Den har ingett hopp i tider av förtryck och ett löfte om ett hemland i tider av exil. Berättelsen om Uttåget ur Egypten är på samma gång gripande mänsklig och radikal i sin vision för hur samhället skulle kunna se ut.

Även om sederkvällens djupa budskap lätt hamnar i skymundan av all mat och umgänge tror jag att det återkommande berättandet ändå påminner oss om att vi inte alltid har

kunnat räkna våra välsignelser.

Öppenhet och tolerans. Frihet och demokrati. Den enskilda människans värde – de stora orden beskriver svenskheten i Olof Palmes tal om immigration, från 1965. Palme värnar till svenskarnas tålamod inför den nya immigrationen och påminner om en tid, för inte så länge sedan, när flyktingströmmen gick i den motsatta riktningen. Människor lämnade Sverige för främmande land.

1840 till 1920 övergav 50 miljoner människor ett fattigt och överbefolkat Europa för USA. En och en halv miljon av dem var svenskar.

När tappade vi svenskar bort den delen av vår historia?

Vi lever i en tid då Jimmie Åkesson, ledare för Sveriges största parti, bemödar sig att resa till den grekisk-turkiska gränsen för att dela ut flygblad till flyktingar. Flygblad som säger att 'Sverige är fullt,' signerade 'det svenska folket'.

Vår värdighet är sammanflätad med deras.

Vi lever i en tid då Moderaternas PR-team lanserar en bild av en jaktklädd Ulf Kristersson, med citatet: "Stärk gränsen! Flyktingkrisen 2015 får inte upprepas. Sverige måste stödja Greklands arbete med att skydda EU:s yttre gräns".

Låt mig gissa att det inte är flyktingens kris, Kristersson tänker på.

Deras värdighet är vår.

Sverige har tappat sin berättelse. Låt oss inte tappa vår.

Årets första nummer av *Judisk Krönika* bjuder på stor variation. Bland annat inleder vi temadelen – den judiska livscykeln – med avstamp i födsel. Vi publicerar fyra texter om omskärelse med vilka vi hoppas fördjupa perspektiven i den inomjudiska diskussionen och öka kunskapen i det bredare samhället.

Glad och meningsfull pesach,

Anneli Rådestad

INNEHÅLL

Nr 1 • 2020

Omslag:

Andreas Kock,
modet fotograf och
regissör.

10 I **PODDEN** *Della Q* har Bianca Meyer underhållit hela Sverige. Nu vill hon hitta sin judiska flock.

18 **NU HANDLAR** det inte om förintelsemuseets vara eller icke-vara, utan om var och framför allt varför?

26 I **DAGARNA** har Deborah Feldmans självbiografi *Unorthodox*, om att lämna en chassidisk gemenskap, Netflix-premiär. Vi möter henne i Berlin.

36 **OMSKÄRELSEN** symboliserar ett medskapande av mänskliga värden och ett alternativ till alfa-

hannens villkor, skriver rabbin Jonathan Sacks.

43 **VARFÖR ÄR** omskärelse en sådan stor fråga i Sverige? Historikern Lars Trägårdh skrapar bort ytan på den svenska öppenheten.

47 **AMERIKANSKA JUDAR** har förlorat sin instinkt för fara men Nathalie Rothschild har läst en bok med flera handfasta råd.

52 I **VALET** mellan sitt arbete och sin man och barnen, valde Golda Meir alltid arbetet. Kenneth Hermele skriver om en minister utan motsvarighet.

55 I **FEBRUARI** släpptes *Harry Potter och den vises sten* på jiddisch. Boken sålde slut på 48 timmar. Yair Rosenberg berättar historien bakom.

34 **ANTISEMITISMEN** ÄR inte den enda måttstocken för världens moraliska tillstånd, menar Anders Carlberg.

64 **HUR SKULLE** världen se ut utan begäret? Det undrade rabbinerna i Talmud. *Judisk Krönika* ställde frågan till filosofiprofessorn Jonna Bornemark.

NÅGRA MEDARBETARE I DETTA NUMMER

KARIN BRYGGER är poet och Judisk Krönikas modeskribent.

KENNETH HERMELE är ekonom, författare och skribent.

ANNA NACHMAN är skribent och ansvarig för begravningsverksamheten i JF i Stockholm.

RICKI NEUMAN är journalist och Judisk Krönikas plotkesredaktör.

LEON NUDEL är journalist på tidningen Fokus.

NATHALIE ROTHSCILD är medarbetare på Sveriges radio.

JONATHAN SACKS är rabbin och författare.

IDA SKOVMAND är frilansjournalist.

NINA SOLOMIN är journalist och författare.

LARS TRÄGÅRDH är professor i historia vid Ersta högskola.

JUDISK KRÖNIKA UTGES AV

Stiftelsen Judisk Krönika

CHEFREDAKTÖR OCH ANSVARIG UTGIVARE

Anneli Rådestad

redaktion@judiskkrönika.se

tel: 08-660 70 62

GRAFISK FORM

Karl Gabor & Anneli Rådestad

ANNONSÄVELNING

Thomas Wolff

tel: 031-28 50 95

mobil: 0708-580451

annons@judiskkrönika.se

EKONOMI, ADMINISTRATION OCH PRENUMERATION

Dina Markovich

tel: 08-660 38 72 ons, fred.

administration@judiskkrönika.se

Prenumerationspris 440 kr/år

Utlandet 540 kr

Lösnummerpris 110 kr

Bankgiro 220-0244

Swish 1236333827

ADRESS

Box 5053, 102 42 Stockholm

HEMSIDA

judiskkrönika.se

Utkommer med 4 nr per år.

Nästa nummer: 17 juni 2020

Manusstopp: 24 april 2020

Tryckt hos Printall

Producerad av Gabor & Co

issn 0345-5580

Prenumeration ingår i medlemsavgiften till Judiska Församlingen.

Citera oss gärna, men ange källan.

Förbehåll mot elektronisk publicering måste meddelas av artikelförfattaren.

Vi vill veta vad du tycker!

För att Judisk Krönika ska kunna utvecklas och bli ännu bättre behöver vi ha din åsikt. Tyck till om utseende och innehåll.

Ris och ros.

redaktion@judiskkrönika.se

KÄNNER DU NÅGON SOM FÖRTJÄNAR EN PRENUMERATION?

Beställ en årsprenumeration på judiskkrönika.se eller fyll i talongen nedan och Swisha prenumerationsavgiften till 1236333827 eller sätt in beloppet på bankgiro: 220-0244. Glöm inte att ange vem betalningen kommer ifrån.

GÖR SÅ HÄR: Klipp ut och sänd nedanstående talong till Judisk Krönika.

JA TACK, jag vill beställa en gåvoprenumeration på Judisk Krönika ett år (4 nr) för 440 kr (540 kr till utlandet)

GÅVOADRESS:

NAMN _____

ADRESS _____

POSTADRESS _____

JUDISK KRÖNIKA, BOX 5053, 102 42 STOCKHOLM TEL 08-660 38 72.

GILEL STORCH AWARD

GILEL STORCH AWARD 2020 GLORIA STEINEM OCH GÖRAN PERSSON

www.judiskkultur.se

Judisk kultur i Sverige
Jewish Culture in Sweden

EN NY SVENSK HISTORIA

När Judiska museet flyttade in på Själagårdsgatan 19 var det verkligen att komma hem. Här bodde rabbinen, kantorn och kosherslaktaren. I källaren fanns en mikveh och i köket bakades matze till församlingens medlemmar. Från synagogan på Själagårdsgatan styrdes den judiska nationen i Sverige - ett eget rike i någon annans kungadöme.

Synagogan blev sjömanskyrka, polisstation och arkitektkontor. De guldglänsande väggmålningarna täcktes av vit färg och predikstolen hamnande i Nordiska museets magasin. Judarna drog vidare och spåren efter synagogan blev en marginalanteckning i majoritetssamhällets historieskrivning. Så ser det ofta ut: Folk flyttar, börjar om, historia skrivs.

Om det finns något som är centralt i den judiska historien är det upplevelsen av att inte riktigt få vara med. När museet hittat hem gör vi mer än att bara visa upp de gamla föremålen och de religiösa traditionerna. Vi fyller blanka sidor i Svenska historieböcker med hundratals år av möten mellan minoriteten och majoriteten. Om integration och assimilering, om framgång och motstånd.

I en tid präglad av folkvandring, förflyttning och tilltagande antisemitiska strömningar är det vårt sätt att göra den judiska historien relevant i Sverige. Om en minoritet, för majoriteten.

Varmt välkomna!

Christina Gamstorp
Museichef